

معاینه محل (۸):

محل جنایت و مسائل مرتبط با آن (۱)

دکتر علیرضا کاهانی

متخصص پزشکی قانونی - مدیر امور پژوهش‌های علمی و تخصصی سازمان پزشکی قانونی کشور

حمیدرضا گودرزی

مستشار اداره حقوقی (بازپرس سابق ویژه قتل عمد)

۱- ویژگی‌های کلی و کیفیت ایجاد تغییر شکلها و خصوصاً اینکه چگونه می‌شود آرتفکتهائی^۱ ایجاد گردد که زخمها یا سایر علائم پس از مرگ را شبیه سازی نماید تا بدین طریق پزشک قانونی مطمئن شود جنایتی در کار نبوده است.

۲- جمع آوری کلیه شواهد و نمونه های لازم و ضبط مطلوب مشاهداتی که به بازسازی مرگ و تعیین زمان آن کمک می‌کند.

۳- تعیین عینی هویت متوفی در اولین مراحل به منظور هدایت مناسب تحقیقات به سوی یک شخص ویژه و در نتیجه مدنظر قرار دادن مدارک ضمنی و شرح حال در تحقیقات.

۴- اطمینان از دلیل احتمالی مرگ و انگیزه احتمالی قتل در صورتی که ظنی وجود دارد.

عکاسی و فیلمبرداری ویدیویی از صحنه های جنایت به صورت مفصل در شماره های قبل مورد بحث قرار گرفته است. تأکید بر این مورد حائز اهمیت است که در برخی موارد هنگامی که قتل در فضای باز رخ داده است، عکسبرداری هوایی برای مشخص ساختن موقعیت دقیق جسد و حیطه دسترسی آن از جاده های مجاور یا سایر نقاط مفید واقع می‌گردد.

راههای ظاهری دسترسی به محل کشف جسد باید دقیقاً مورد بررسی قرار گیرد. حرکت وسائط نقلیه از محل و به

حضور در صحنه جنایت در موارد کشف جسد فاسد شده و متلاشی شده

کشف جسد بعد از گذشت چند روز یا چند هفته از زمان مرگ همیشه احتمال بروز قتل را مطرح می‌سازد. شواهد ضمنی همراه با بررسی کامل محل و جسد در وضع کشف شده اغلب شکها را برطرف می‌سازد. بنابراین پزشک قانونی که در صحنه حضور می‌یابد، می‌تواند در اولین مراحل تحقیقات و با کمک شواهد تخصصی و سایر دلایل بیان دارد که مرگ طبیعی، تصادفی یا در اثر خودکشی است. در صورتی که جسد یا اجساد در خارج از ساختمان کشف گردند یا برای ازمیان بردن بقایای آن تلاش شده و جسد مثله شده باشد، این امر شک برانگیز بوده و تحقیق و بررسی کامل و دقیق در کلیه این موارد ضروری است. نمی‌توان انکار نمود که بررسی صحنه جنایت هنگامیکه یک جسد از هم پاشیده یافت می‌شود، بسیار مشکل و ناخوشایند است و بایستی متذکر گردید چنین تحقیقاتی احتمالاً دشوارترین موارد حضور در صحنه هستند.

در چنین شرایطی نکات عمده ای که باید مدنظر قرار گیرند عبارتند از:

بررسی صحنه جنایت در موارد کشف اجساد متلاشی شده

جسد متلاشی شده ممکن است در داخل یا خارج از ساختمان (شایعتر است)، بر روی سطح زمین به صورت کامل دفن شده یا نیمه مدفون یا در داخل آب کشف شود.

الف) کشف جسد در داخل ساختمان

در جامعه مدرن، خود محور و کم توجه امروزی با فقدان خانواده های چندنفره که سابقاً رواج داشت به طور روزافزونی مرگ افراد بزرگسال و خصوصاً افرادی که از شخصیتی درون گرا و گوشه گیر برخوردارند و جدا از اعضاء خانواده خود زندگی می کنند، دیده می شود که تا چندین روز بعد از مرگشان مشخص نمی گردد و تنها پس از گذشت زمان، به طور تصادفی توسط مراجعین گذری، مدیر یا سایر کارکنان مجموعه مسکونی، تلفن کنندگان به آن خانه، همسایگانی که نگران حیوانات دست آموز هستند یا به واسطه بوی تعفن، کشف می گردد.

در چنین مواردی مرگ اغلب ناشی از عوامل طبیعی (برخی اوقات)، خودکشی، گرما یا عوامل تصادفی است (مثلاً مسمومیت توسط مونواکسید کربن). برخی اوقات مرگ با شکستگی اندامهای تحتانی بدن که باعث می شود شخص نتواند طلب کمک نماید، تسریع می شود. هنگامیکه متوفی در رختخوابی کاملاً دست نخورده یا با لباس خواب در جلوی تلویزیون روشن نشسته یا بر روی مبل در حال استراحت پیدا می شود، نشانه آن است که مرگ ناگهانی روی داده است. خانه امن است و هیچ مدرکی دال بر ورود بدون اجازه به خانه دیده نمی شود. غذا یا نوشابه نیم خورده ممکن است در مجاورت جسد پیدا شود و محموله های پستی تلبنار شده و دست نخورده در پشت در یا صندوق پست، یافت گردند. این موارد اغلب به پلیس واگذار می شود (افسران کشف جرم) و جسد بدون آنکه تحقیق کامل پیرامون «صحنه جنایت» صورت پذیرد برای تشریح به سردخانه برده می شود

هنگامیکه یک جسد در داخل ساختمان پیدا می شود، ارزیابی درجه حرارت داخل ساختمان قبل از بازکردن در و پنجره و باز نگهداشتن آنها ضروری است. در مواردی که بعد از بروز مرگ دستگاه حرارت مرکزی برای چندین روز متوالی با حداکثر حرارت کار کرده یا هنگامیکه دستگاههای الکتریکی

محل، آثار به جا مانده از تآیر اتومبیل یا کفش می تواند در بازسازی نهائی صحنه جنایت حائز اهمیت باشد. در واقع باید جاده ای به غیر از جاده معمول انتخاب و احداث گردیده و توسط نوار متمایز و مشخص گردد تا صحنه جنایت حتی الامکان برهم نخورد.

کلیه اشخاصی که به طور مستقیم در چنین تحقیقاتی سهیم هستند، موظفند لباس محافظ برتن کنند. با توجه به فساد جسد و مطلوب بودن جسد به عنوان محل رشد میکروارگانیسمهای گوناگونی به میزان بسیار زیاد در اجساد متلاشی شده رشد خواهند نمود. این میکروارگانیسمها عبارتند از: باکتریهای غیرهوازی^۱ و باکتریهای گرم منفی (خصوصاً ارگانیسمهای Coliform) و گرم مثبت (نظیر استرپتوکوکهای غیرهوازی^۲). اجساد متلاشی شده اغلب در سطوح تحت فشار به کپک و قارچ آلوده می شوند. این قارچها عبارتند از پنی سیلین، *Aspergillus* و *Mucor* که مقادیر بسیار زیادی هاگ تولید می کنند و اگر قرار است جسد حرکت داده شود، استنشاق این هاگها خصوصاً هاگهایی که پراکندگی انبوه دارند، منجر به مشکلات تنفسی می گردد. به همین دلیل بایستی از ماسکهای محافظ استفاده نمود. در مواردی که جسد که خارج از ساختمان یافت می شود، رشد فراوان قارچی در مجاورت جسد اغلب اوقات دیده می شود و در واقع همین امر ممکن است باعث کشف جسد توسط عابرین شود.

هرگونه صدمه و جراحت در حین تحقیق در این صحنه ها و سایر مشکلاتی که برای پزشک پیش می آید، (با هر درجه از وخامت) بایستی گزارش و ثبت شده و به دقت به آن رسیدگی شود. گفته می شود *Semmelweis Ignae* به هنگام انتقال یک جسد به اتاق تشریح در سال ۱۸۶۵ دچار عفونت خون گردید که در اثر همان عفونتی که تلاش می کرد آن را از بخش زایمان بیمارستان ریشه کن سازد، فوت نمود.

پزشک قانونی معمولاً تنها کسی است که آگاه به علوم پزشکی است و در محل حضور بهم می رساند، لذا بایستی سایر اعضاء تحقیق را در جریان خطرات احتمالی بگذارد.

۱- Clostridium

۲- Micro-aerophilic

باید ظن جنایت را برانگیزد. این ظن هنگامی بیشتر می شود که برای متلاشی ساختن جسد تلاشهایی صورت گرفته باشد؛ مثلاً سوزاندن بخشی از بدن، استفاده از اسیدهای شیمیایی یا قطعه قطعه کردن بدن. در تمامی این شرایط بررسی کامل از صحنه جنایت لازم و ضروری است.

مثال ۱ - کشف جسد مدفون

در تهران اعلام فقدان مردی می شود. وی با اتومبیل خودش گم شده و اثری از او یافت نمی گردد. بعدها در روزنامه آگهی فروش ماشین وی را می بینند و از آن طریق فروشنده را شناسایی می کنند. وی در شمال کشور ویلایی دارد که مورد بازرسی قرار می گیرد. مأمورین متوجه می شوند که کف یک اتاق به هم ریختگی دارد. آنجا را شکافته و جسد مردی را می یابند. آزمایشات نشان می دهد که علت مرگ وی مسمومیت با قرصهای روانگردان است. وی را مسموم کرده و سپس دفن کرده اند..... پس از تحقیق روشن می شود که جانب به وی غذای مسموم می دهد و در دریا غرق کرده و آنگاه وی را دفن کرده است.

مثال ۲ - کشف جسد در داخل کمد منزل

زن خانواده که هنگام بازگشت از خرید روزانه متوجه می شود بچه ها پس از بازگشت از مدرسه جلوی در مانده اند و دختر بزرگ خانواده در که خانه بوده در را به روی آنها باز نکرده است. به هر تقدیر وارد منزل می شوند و متوجه می شوند اشیاء داخل کمد ها و قفسه های آشپزخانه به هم ریخته است. چندین ساعت در پی دختر جوان می گردند ولی او را نمی یابند. تا اینکه مأمورین کمد را باز کرده او را زیر اشیاء در حالی که با چاقو به قتل رسیده است کشف می کنند. قاتل پسرعموی اوست که مبلغ دو میلیون تومان طی یک سفته به خانواده دختر بدهکار بوده و وقتی می بیند زن عمویش از خانه بیرون می رود فکر کرده کسی در منزل نیست. او نمی دانست دخترک آن روز مریض بوده و مدرسه نرفته است. متهم مشغول زیرورو کردن اشیاء برای یافتن سفته است که با دختر روبرو می شود و از ترس لو رفتن مرتکب جنایت می شود. مأمورین با توجه به فقدان سفته و بدهکاری متهم او را دستگیر می کنند و او به قتل اعتراف می کند.

مثال ۳ - کشف جسد نیمه مدفون

در یک استان دورافتاده مردی به یک دختر تجاوز می کند و او حامله می شود. آن مرد زندانی می شود. دختر این مرد زن برادر آن دختر بنام الف است. در واقع آن مرد به خواهر الف تجاوز کرده بود و همین باعث ایجاد اختلاف بین زن و شوهر که در تهران زندگی می کنند شده بود.

در نیمه های شب الف در منزل یکی از دوستان را می زند و از او می خواهد که بچه اش را نگه دارد. وضع آشفته به نظر می رسد. سراغ

گرما را در نزدیکی جسد قرار دارند، میزان تعفن به حد قابل توجهی افزایش می یابد و تغییراتی که در آب و هوای متعادل وقوعشان چندین روز طول می کشد، در این دما به سرعت ظهور می نمایند.

در پی کشف یک جسد متعفن در داخل یک ساختمان جزئی ترین شرایط موجود در محل جنایت باید تحت نظر قرار بگیرد. از جمله آن درجه حرارت است و آیا بخاری یا شوفاژ روشن بوده یا خیر؟ آیا پنجره ها باز بوده؟ درجه حرارت فصل چه بوده است؟ پوشش و لباس تن متوفی چه بوده است؟ تمامی این پارامترها در ارزیابی زمان سپری شده پس از مرگ باید مد نظر قرار گیرد. مثلاً در فصل زمستان وقتی پنجره ها بازند ممکن است کسی را یک هفته قبل به قتل رسانده باشند، اما آثار ضرب و جرح واضح ماند و چنین به نظر برسد که مرگ یک یا دو روز قبل رخ داده است یا اینکه بخاری یا شوفاژ در اتاقی کوچکی با پنجره بسته روشن بوده و جسد نیز زیر لحاف بوده و لباس گرم هم به تن داشته و ظرف یکی دو روز کاملاً متعفن شود به نحوی که تصور رود هفته ها از مرگ وی می گذرد.

در کلیه این موارد، یافتن شرح حال پزشکی کامل متوفی از طریق بیمارستان محلی، مرکز بهداشت، پزشک عمومی یا پرستار مجتمع، حائز اهمیت است. چنین تحقیقاتی را می توان به سرعت پایان داد.

افسران پلیسی که مسؤول تحقیق در چنین مواردی می شوند که به ظاهر غیرطبیعی به نظر می رسند، باید از نظر کشف موارد نامتعارف در همان مراحل اولیه آموزش ببینند. شواهدی دال بر عریان کردن، جراحی یا هرگونه علائم حاکی از مزاحمت بایستی هر چه زودتر تحت بررسی افسران آموزش دیده در امر تحقیقات مربوط به قتل قرار گیرد. معمولاً در صورت دست کاری صحنه جنایت تلاش برای بازسازی موقعیت اگر غیرممکن نباشد، بسیار دشوار است. ثبت کلیه موارد توسط عکس بسیار مطلوب است.

هنگامیکه یک جسد در داخل خانه به صورت نیمه پنهان یا کاملاً پنهان کشف گردد یا در درون کمد یا دودکش و شومینه قرار داشته باشد، بایستی در همان مراحل اولیه امکان قتل در نظر گرفت و برای کسب نتیجه مطلوب هر تلاشی را برای جمع آوری دقیق و جامع شواهد بکار بست. کشف اجساد نوزادان، کودکان یا نوجوانان، در چنین شرایطی همیشه

کرده و با جسد متعفن وی روبرو می شوند. جانی به جهت اینکه فساد نعشی باعث فاش کردن جنایت نشود، از بوی خوش اسپری برای ممانعت از انتشار بوی تعفن استفاده می کرد.

مثال ۶ - سوزاندن اجساد

سوزاندن اجساد عموماً برای از بین بردن طرح چهره مقتول تا هیچکس نتواند او را شناسایی کند یا برای از بین بردن آثار ضرب و جرح که مرتکب جنایت بنا دارد قضیه را یک آتش سوزی عادی که در حین آن فرد به طور اتفاقی دچار حریق شده جلوه دهد، انجام می شود.

در محوطه یک ملک نیمه کاره آتش سوزی ایجاد شده و شعله های آتش رؤیت می گردد. یکی از کارگران مراجعه و مشاهده می کند که جسدی در حال سوختن است. مراتب را اعلام می کند. جسد نیم سوخته مربوط به مردی در حدود ۴۵ ساله است. رد چرخ دستی که جسد را حمل کرده اند، روی خاکهای اطراف دیده می شود.

پس از آنکه جسد به پزشکی قانونی حمل می شود، اظهارنظر می شود که علت مرگ اصابت ضربات چاقو می باشد و آتش سوزی آثار حیاتی نداشته و وی را پس از ارتکاب جنایت به آتش کشیده اند. همان روز اعلام گم شدن مردی با مشخصات جسد می شود و بستگان وی جسد را در سردخانه پزشکی قانونی شناسایی می کنند.

در تحقیقات معلوم می شود که مقتول با زنی که شوهرش به جهت مواد مخدر زندانی است رابطه نامشروع داشته است پسر این زندانی به علت سرقت بازداشت می شود و از زندان به پدرش می نویسد که مادر دچار انحراف شده است. مرد با استفاده از یک فرصت به مرخصی آمده و آن مرد را به قتل می رساند.

در این صحنه سه نکته زیرحائز اهمیت بود:

- ۱- رد چرخ دستی که سبب می شد سمت و سوی حرکت قاتل یا قاتلین معلوم گردد.
- ۲- بررسی علمی اینکه آتش سوزی در زمان حیات رخ داده یا خیر؟
- ۳- تعیین علت مرگ و تشخیص ضرب و جرح موجود در بدن مقتول.
- ۴- انگیزه ارتکاب جرم و به آتش کشیدن جسد.

مثال ۷ - علل روانی وقوع جرم

مثال - مردی به کلانتری ری اعلام می کند که دخترم مرتکب قتل شده است. با بررسی محل جنایت معلوم می شود زنی ۳۵ ساله با مردی ۳۰ ساله ازدواج کرده بود. بعدها آن مرد جوان بنای ازدواج با دختری را داشته که همسرش متوجه می شود و در حین خواب دستهای شوهرش را به پریز برق وصل کرده و در حالیکه وی دچار برق گرفتگی

همسرش را می گیرد و او جواب درستی نمی دهد. همین باعث تردید آن دوست می شود، به در منزل الف مراجعه می کند و می بیند که در قفل است. مراتب را به مأمورین اطلاع می دهد.

الف در یک ملک نیمه کاره به عنوان نگهبان و سرایدار مشغول است. مأمورین آنجا می روند و در آنجا نیز زن را نمی یابند. در بازرسی سطوح آشغال چادر و کفشهای زن یافت می شود و در بازرسی از کف ملک دستهای او را که از خاک بیرون است می بینند؛ خاک را کنار زده و در عمق نیم متری جسد زن را می یابند. مرد هم در ترمینال دستگیر شده و به قتل اعتراف می کند.

مثال ۴ - کشف اجساد متعدد در یک ساختمان

گاه ساکنین یک ساختمان همه مفقود شده اند. اگر جسد یکی از آنها یافت شود باید در همان حوالی در پی یافتن زنده یا مرده سایرین بود و تمام زوایای محل را بازرسی نمود.

در تهران سال ۷۳ مردی با اسلحه دایمی اش را به قتل رساند. مأمورین برای دستیگری او به منزل می روند که با جسد زنی که با چاقو کشته شده، روبرو می شوند. بچه های او در منزل نیستند. او دو بچه کوچک و یک بچه مدرسه ای دارد. به مدرسه مراجعه می شود، معلوم می شود او را پدرش از مدرسه گرفته و برده است، اما دو بچه دیگر در محل نیستند.

در بازرسی از کمد های منزل و زیرزمین در داخل موتورخانه جسد دو دختر بچه هم پیدا می شود. دختر سوم توسط یک دوست برده شده و او را زنده می یابند.

مثال ۵ - قطعه قطعه کردن اجساد

مثال - دختری که در خارج از کشور اقامت دارد، به منزل پدرش در تهران تلفن می زند اما او گوشی را بر نمی دارد. این عمل روزها بدون نتیجه تکرار می شود او از بستگان می خواهد زنگ منزل را بزنند و دنبال او بروند، اما او را نمی یابند. دختر و مادرش به ایران می آیند و در منزل را با کلید خود می گشایند. ظهر آن روز و به جهت گرسنگی سراغ فریزر می روند که متوجه می شوند که جسد پدر را قطعه قطعه کرده و در داخل فریزر گذاشته اند.

در چنین جنایاتی هدف جانی اخفاء جسد و جلوگیری از فساد آن است. او برای این منظور ممکن است جسد را قطعه قطعه کرده و در نقاط مختلف پخش کند تا شناسایی نشود.

مثال - جلوگیری از انتشار بوی جسد فاسد شده به وسیله اسپری، عطر و دیگر لوازم.

زنی در یک آپارتمان ساکن است و مدتی است که همسایگان او را نمی بینند. اما هر غروب بوی اسپری تندی همه جا را پر می کند و بعد از آن بوی تعفن می شنوند. به مأمورین خبر می دهند، آنها در را باز

کشف هویت مقتول و تشخیص جنایت از مرگ عادی بکار می روند.

۱- قفل یا باز بودن درهای ورودی و خروجی

در برخی موارد جسد متعفن در داخل یک ساختمان کشف می شود و در اطافی که جسد در آنجا قرار دارد، از داخل قفل می باشد. این قرینه در کنار سایر شواهد مثل پیری و بیماری متوفی می تواند نشان دهد، مرگ عادی یا در اثر خودکشی بوده و جنایتی در کار نیست. گاهی درهای ورودی کاملاً بازند، در حالیکه متوفی عادت داشته مثلاً در زمان خواب در را از داخل قفل کند یا شب بند را ببندد. گاهی در از بیرون قفل شده و کلید آن نیز پیدا نمی شود، چرا که ممکن است عاملین جرم دسته کلید را برده یا در را از داخل قفل کرده اند.

مثال - اعلام فقدان زن جوانی می شود. مأمورین، بستگان و نزدیکان وی همه جا را برای یافتن وی جستجو می کنند. حتی احتمال سفر نیز مطرح شده و در خصوص آن بررسی می شود؛ اما در نهایت با توجه به بوی تعفن در ساختمان از پله های مجتمع آپارتمانی بالا می روند و متوجه می شوند که در منتهی به پشت بام از آن طرف (از سمت پشت بام) قفل شده است. در را شکسته و جسد زن را می یابند. زن جوان با خوردن قرصهای روانگردان در همان جا خودکشی کرده و وصیت نامه اش هم در آنجا پیدا می شود و علیرغم تعفن شدید جسد حقیقت روشن می شود.

۲- به هم ریختگی اشیاء و لوازم

به هم ریختگی لوازم داخل منزل یا اشیاء داخل کمدها، در صورتی که فرض بر منظم بودن لوازم و مرتب بودن و استقرار همیشگی آنها باشد، شک برانگیز بوده و می تواند بازرسین را به سمت احتمال جنایت سوق دهد. البته این امر را نباید همیشه به عنوان یک اصل مسلم در نظر گرفته و حکم به جنایتی بودن صحنه داد؛ چون گاه پیرمرد، پیرزن یا فرد معتادی اساساً در امورات زندگی بی نظم و انضباط است و همیشه بساط زندگی همین طور است. در این صورت چنین یافته ای امر عادی جلوه می کند. بدین ترتیب باید با تحقیق درباره وضع گذشته زندگی آن فرد در باب رد یا قبول چنین شواهدی تصمیم گرفت.

شدید بوده، با کارد آشپزخانه وی را از کمر به دو نیم کرده و سپس جسد را قطعه قطعه کرده و با طناب از پله ها به پشت بام برده و در حال آتش زدن جسد با بنزین بوده که پدرش سر رسیده و مانع او شده است. در این صحنه مولرد قابل بررسی عبارتند از:

- ۱- در فرض اول موضوع شوک ناشی از برق گرفتگی باید تحت بررسی قرار گرفته و از جهت علمی صحت و سقم آن روشن شود.
- ۲- در فرض دوم آیا بریدن و نصف کردن جسد پس از مرگ صورت پذیرفته یا آثار حیات دارد؟
- ۳- آیا زن قدرت حمل جسد را به پشت بام داشته یا خیر؟
- ۴- علل روانی که سبب وقوع جنایت گردیده و اینکه متهم در حین وقوع جرم مبتلا به جنون بوده یا خیر؟

صدمه وارد شده به بافتهای بدن می تواند توسط حیوانات خانگی که بدون دسترسی به غذا در داخل خانه زندانی شده اند، ایجاد گردد. حیوان با لیس زدن ترشحات ظاهر شده از منافذ شروع خواهد کرد، ولی بلافاصله بعد از آن بافتهای نرم را خواهند خورد.

دستیابی جوندگان و مورچه ها به جسد ممکن است صدمات از مرگ بیشتری باقی گذارد. این جراحات ممکن است کاملاً ابهام آمیز باشند.

نکاتی قابل توجه در صحنه جرم در داخل ساختمان

- یکی از بزرگترین مشکلات موجود بر سر راه بررسی صحنه جرم برخورد با اجساد متلاشی شده یا متعفن است. در برخورد با چنین اجساد مشکلات زیر جلب نظر می کند:
- ۱- تشخیص زمان سپری شده پس از مرگ مشکل می شود.
 - ۲- هویت متوفی را به سختی می توان تعیین کرد، زیرا در اثر از بین رفتن طرح چهره، تهیه تصویر برای شناسائی وی فایده ای ندارد و گاه امکان انگشت نگاری نیز وجود ندارد.
 - ۳- با توجه به از بین رفتن و فساد پوست و نسوج بدن تشخیص آثار ضرب و جرح گاه غیرممکن می شود.
 - ۴- بین انتخاب جنایت، خودکشی یا مرگ عادی تردید به وجود می آید.
- در این رهگذر، قضات، مأمورین تحقیق و پزشکان قانونی به جز بررسی شواهد و قرائن دیگر راهی برای جستجوی حقیقت و تشخیص واقعیت امر ندارند. موارد زیر به عنوان مسائل مهم با ذکر نمونه آورده می شود. این عامل به عنوان پارامترهایی برای

۳- سرقت اشیاء و لوازم

گاه در حین برخورد با جسدی متعفن و متلاشی شده، با توجه به بیماری فرد، سن بالای او و دیگر قرائن، مرگ عادی جلوه می کند، اما در بررسی جزئیات اشیاء موجود در محل مشخص می شود اشیائی سرقت شده است. در این حالت تصورات قبلی به هم می ریزد و چنین نتیجه گرفته می شود که فردی از خارج وارد شده است.

مثال - بپرمردی در داخل یک آپارتمان فوت می کند. جسد وی متعفن شده و همسایه ها به مأمورین و بستگان وی خبر می دهند. وضع اشیاء داخل آپارتمان به هم ریخته است اما چون همیشه با همین وضع زندگی می کرده و بیماری قلبی و سابقه سکته داشته، کسی به ماجرا مشکوک نمی شود. به جهت تعفن آثار ضرب و جرح دیده نمی شود. اما پس از بررسی منزل معلوم شد چند تخته فرش را سرقت کرده اند. از همین طریق سارقین دستگیر و موضوع جنایت افشا می شود.

۴- برهنه بودن مقتوله در مرگهای ناشی از تجاوزات جنسی

کشف شدن جسد به صورت برهنه در ساختمان یا خیابان نشان می دهد که فرد وضع عادی نداشته است. چرا که اگر بیماری یا خودکشی مطرح باشد، متوفی عموماً لباسهای عادی به تن دارد. برهنه بودن جسد خود دلیلی بر احتمال تجاوز است. اگر چه پس از فساد نعشی امکان تجسس اسپرم و یافتن لکه های مشکوک در اطراف جسد کمتر می شود. ولی نباید فراموش نمود که گاه برخی از افراد به ویژه پیرزننها در سنین بالا به جهت بیماری روانی یا ناراحتی مثانه و شب ادراری ممکن است در حین کار و فعالیت در منزل یا در حین استراحت تن پوش عادی به تن نداشته باشند.

۵- کشف آلت قتاله

گاه جریان مرگ عادی به نظر می رسد. سرقت، تخریب یا به هم ریختگی اشیاء نیز مشاهده نمی شود. مدتهای مدید از مرگ گذشته و امکان تعیین آثار ضرب و جرح وجود ندارد؛ اما کشف یک آلت قتاله نظیر چاقو یا طناب می تواند قرینه ای دال بر وقوع جنایت باشد. در چنین شرایطی باید بررسی شود آیا امکان دارد این اشیاء همراه متوفی بوده باشند یا خیر؟

۶- وجود فرد یا افرادی همراه متوفی

گاه از طریق قرائن و شواهد موجود در محل مشخص می شود که فرد یا افرادی غیر از متوفی در صحنه حضور داشته و تحقیق از آنان منجر به کشف حقیقت می شود؛ مثلاً اینکه روی میز چند فنجان یا در باب مورد مصرف غذا چند بشقاب، قاشق و چنگال وجود داشته و لز طریق انگشت نگاری از ظروف مکشوفه افراد حاضر در جلسه شناسایی می شوند.

۷- کشف زمان سپری شده پس از مرگ از طریق مواد غذایی

در موارد کشف جسد در خارج از منزل (اگر همراه جسد مواد غذایی وجود داشته باشد) یا در داخل منزل با بررسی مواد غذایی در آشپزخانه و یخچال می توان زمان سپری شده پس از مرگ را تعیین نمود مثلاً از روزی که فرد به قتل رسیده یا فوت کرده، کسی به غذاها دست نمی زند. این موارد را می توان از نظیر آزمایش سم شناسی یا از جهت زمان فساد غذا یا تازگی میوه ها بررسی نمود.

۸- کشف شواهدی دال بر عدم وقوع جنایت

یافتن بعضی مدارک و دلایل در صحنه جرم ظن بر جنایت را به طور کامل رفع می کند؛ مثلاً کشف وصیت نامه ای غیر قابل انکار خط متوفی و اعلام تصمیم به خودکشی یا بیماری صعب العلاج یا مدارک قاطع به نفع اینکه مرگ متوفی به علت بیماری خاصی رخ داده است.

۹- کشف ادله ای به نفع وقوع جنایت

مثال - در یکی از خیابانهای حومه تهران جسد متعفن زنی کشف می شود. جسد در یک جاده اصلی که مسیر منزل او به شهرک اطراف است کشف شده و احتمال وقوع جنایت نمی رود. اما در پزشکی قانونی متوجه می شوند که گلوله ای در بدن اوست و به همین جهت پرونده جریان تحت بررسی قرار گرفته و معلوم می شود که دختر او قصد ازدواج با مردی را دارد ولی وی مانع آن است. سرانجام فساد و تبهکاری دختر باعث می شود که خانواده پسر به او پیشنهاد قتل مادرش را بدهند پسر جوان شیوی را به وسیله سلاح در بیابان به قتل می رساند.

پس در صورت به دست آوردن دلایل و مدارک قاطع به نفع وقوع جنایت علیرغم فساد نعشی و عدم امکان تشخیص آثار ضرب و جرح می توان با قاطعیت جنای بودن مرگ را

لازم برای بازرسی اطراف جسد و جستجوی لکه های خون و نظیر آن باید در همان جا انجام شود.

۳- چنانچه در اطراف محل کشف جسد نقاط مسکونی وجود داشته باشد در صورت مجهول الهویه بودن جسد بهتر است از اهالی محل خواسته شود جسد را ملاحظه نمایند تا شاید شناسایی شود؛ چون گردآوری و احضار بعدی این افراد و اعزام آنها به پزشکی قانونی مشکل است.

۴- بهتر آن است در همان لحظه کشف جسد، لباسهایش از تن وی خارج و ضبط شود تا از صدمه به آنها اجتناب شود. جسد باید در درون ملحفه اعزام گردد و سایر اشیاء صورت جلسه و ضبط گردند.

۵- در صورت عدم کشف رد کفشهای متوفی باید بین حالتی که جوراب به پا ندارد و پاهای او زخمی، تاول دار یا خاک آلوده است و حالتی که آثار قدیمی پیاده روی با پای برهنه دارد، تفاوت قائل شد:

الف - در حالت اول احتمالاً او را در محل دیگری به قتل رسانده یا در آنجا فوت کرده و سپس او را به این محل آورده اند.

ب - اگر پای او آثار تاول راه رفتن قدیمی بدون کفش دارد، احتمالاً فرد ولگردی است که در بیابانها بیتوته می کند.

۶- در صورت یافت نشدن متعلقات همراه متوفی و فقدان اشیاء همراه وی ظن بر سرقت تزام با جنایت تشدید می شود.

۷- اگر جسد در داخل اتومبیلش در جاده ای متروکه کشف شود احتمالاً وی را ربوده و به آنجا آورده اند؛ چون مسیر عبور وی معمولی نبوده یا شاید راه گم کرده که در هر صورت باید مورد بررسی دقیق گردد.

۸- گاهی در بدن متوفی آثار تصادف دیده می شود در حالیکه جسد در جایی یافت شده که امکان عبور ماشین وجود ندارد.

مثال - جسد زنی در بیابان در حالی یافت می شود که در دست و پا و لباسهای وی آثار کشیدگی بر روی زمین و تصادف دیده می شود و جراحات و صدمات وارده نمی توانند عمدی باشند. پس از بررسی اطراف آثار چرخ یک اتومبیل نظیر رنو در محل رؤیت می شود. از این طریق به اداره شماره گذاری اعلام و مشخصات و آدرس مالک اخذ می گردد. راننده اعتراف می کند که با وی تصادف کرده و قصد بردن او به بیمارستان را داشته که در راه فوت می کند و از ترس او را در بیابان رها می کند.

اعلام کرد. این امر گاهی از طریق شرایط محیطی محل کشف جسد حاصل می آید، یعنی جسد جایی است که خودش به هیچ وجه نمی تواند به آنجا رفته باشد، مگر آنکه نعش وی را برده باشند.

مثال - در بزرگراه آفریقا در یک ملک نیمه کاره جسد کارگری در داخل جاهک توالیت پیدا شد. جسد به ناچار می بایست از چاله کف توالیت عبور کرده تا در آن افتاده باشد. پس کسی وی را عمدتاً و با فشار شدید از یک سوراخ گذرانده و ظن جنایت قویاً مطرح بوده و امکان سقوط وی وجود نداشت. پس از خروج جسد با توجه به شکستگی استخوانها که پس از مرگ رخ داده و علیرغم فساد نعشی جریان به عنوان یک جنایت عمدی اعلام می شود.

ب) کشف جسد خارج از ساختمان

اجساد خارج از ساختمانها اغلب توسط مردم کشف می گردند و در ابتدای لمر برای رسیدگی به آن به عنوان مرگ مشکوک افسرانی که در صحنه حضور می یابند تصمیم گیری خواهند نمود. در مواردی که جسد متعاقب گزارش محرمانه فردی ناشناس کشف می شود، از همان ابتدای کار باید احتیاط بیشتری مبذول داشت.

متوفی ممکن است در همان محل فوت کرده یا از محلی با فاصله دور به آن محل انتقال داده شده و در محل نگهداری شده باشد. در صورتی که شخص متوفی در کنار یک ساحل پیدا شود، این سؤال مطرح می شود که آیا در همان محل فوت کرده یا از طریق امواج دریا به آن محل آورده شده است. در صورت کشف اجساد در خارج از ساختمانها، جاده ها، بیابان، خیابان، کوهستان و دیگر معابر یا کوهستانها توجه به مراتب ذیل ضروری است:

۱- به علت آنکه در کوهستانها در موقع حمل جسد امکان بهم خوردن وضع فیزیکی و ایجاد جراحات های پس از مرگ وجود دارد، آثار ضرب و جرح باید در همان سر صحنه بررسی گردد عکسبرداری، انگشت نگاری و نمونه برداری لازم انجام شود تا اگر در حین حمل جسد صدمه ای ایجاد شد، حق کسی ضایع نشده و شواهد جرم مخدوش نگردد. این رسم که جسد را از کوه پایین آورده و در جای دیگر اقدامات لازم معمول شود، منطقی و معقول به نظر نمی رسد.

۲- چون صحنه کشف جسد در محیطهای باز سریعاً قابل تغییر بوده و به محض حمل جسد به هم می خورد، اقدامات

۴_ انجام آزمایشات سم شناسی و آسیب شناسی و تعیین درجه فساد خون و بافتها.

۵_ انجام تحقیقات قضایی و جمع آوری اطلاعات در خصوص آخرین زمان رؤیت متوفی.

۶_ در کنار هم قرار دادن کلیه اطلاعات فوق و تطبیق با یافته های معاینه جسد و سپس تخمین زمان سپری شده پس از مرگ

تذکره: اگر جسد در محیطی گرم و با درجه حرارت بالا قرار دارد باید فوراً اقدامات لازمه برای اعزام آن به سردخانه صورت پذیرد و در صورت عدم امکان باید درجه حرارت را به هر طریقی مثل خاموش کردن بخاری، باز کردن پنجره ها، روشن کردن کولر، برداشتن لحاف و لوازم گرم از روی جسد پایین آورده و چنانچه در معرض تابش مستقیم آفتاب قرار دارد باید جسد را از معرض تابش مستقیم آفتاب دور کرده یا ملحفه ای روی آن انداخته شود.

مثال _ جسد یک مرد ۶۰ ساله در میان جلبکهای دریایی یک دیواره ساحلی یافت گردید. ابتدا این مرد شناسائی نشد و مشخص نگردید که آیا از یکی از کشتی های محدوده ساحلی به دریا افتاده یا از دیواره ساحل به پایین پرتاب شده است. در معاینه جسد زخم خنجر بر بازوی چپ و علائم سائیدگی در سر داشت که حاکی از تماس با سنگ دیواره ساحلی نزدیک محل یافتن وی بود. بعد از تحقیقات محلی مشخص گردید مردی که بعدها معلوم شد همان متوفی است، در نزاع با جاقو با دو تن دیگر ظاهراً تعادل خود را از دست داده و از بالای دیواره ساحلی سقوط کرده و غرق شده است.

افرادی که قصد خودکشی دارند معمولاً نیت خود را پنهان می دارند و خود را در جنگل یا زیر بوته ها، چندین کیلومتر دورتر از محل سکونت خویش پنهان می کنند تا مانع کشف و بهم خوردن نقشه خود شوند. در چنین شرایطی آنها ممکن است مواد مخدر زیادی را استفاده کنند، خود را دار بزنند یا گاه خود را با سلاح گرم یا ابزار برنده دور از انتظار به هلاکت برسانند. کشف جسد ممکن است پس از ماهها صورت پذیرد.

در چنین مواردی پس از بررسی صحنه جنایت، گاه چگونگی مرگ کاملاً مشهود است؛ مثلاً با یافتن شیشه خالی قرص یا سرنگ در کنار جسد یا طنابی که بدن هنوز از آن آویزان می باشد. اگر زمان زیادی گذشته باشد طناب ممکن

۹_ گاهی جسد در بیابان کشف می شود و آثار برق گرفتگی دارد در حالیکه در آنجا برقی وجود ندارد یا آثار تزریق مواد مخدر دیده می شود ولی در آن حوالی سرنگ یا لوازم تزریق یا مواد مخدر وجود ندارد. در اینگونه مواقع احتمالاً مرگ در جای دیگری رخ می دهد بعداً جسد به آنجا حمل شده است.

مثال _ جسد مردی ۴۵ ساله با ظاهر معتاد، کتیف، لاغر اندام کشف می شود و در بدن وی آثار تزریق یافت می شود. بعداً هویت وی کشف می شود. پزشکی قانونی علت مرگ را خفه کردگی دانسته، اما آثار تزریق دارد و در سم شناسی هم مواد مخدر در خون وی یافت گردید. بستگان او می گویند که با دوستانش بیرون رفته بود. آن دوستان شناسائی شده و معلوم می شود در یک مسافرخانه بیتوته کرده اند. آنها با متوفی بخاطر مواد مخدر اختلاف داشته و او را پس از تزریق خفه کرده و به عنوان اینکه بیمار است از هتل خارج و با یک وسیله شخصی به بیابان برده و سپس متواری شده بودند.

نکات قابل توجه در اجساد فاسد شده

به هر تقدیر برای اینکه در معاینه یک جسد متعفن و مجهول الهویه مدارک و شواهد حیاتی را از دست ندهیم، با توجه به عوامل زیر شایسته است:

۱_ محل کشف جسد (محیط جغرافیائی صحنه) از نظر وضع آب و خاک، فصل، وضع آب و هوا، احتمال تابش مستقیم آفتاب، وضعیت روشن بودن دستگاه تهویه یا کولر که باعث پایین آمدن درجه حرارت می شوند) وضعیت روشن بودن دستگاههای حرارتی نظیر بخاری یا شوفاژ. این عوامل از این جهت اهمیت دارند که از نظر علمی نسوج در چه شرایطی قرار داشته اند؟ آیا فساد سریعاً ایجاد می شود یا با تأخیر؟

۲_ وضع البسه از حیث پوشیدگی، پارگی، کنده شدن دکمه ها و اینکه از کجا پاره شده، پارگیها ناشی از جسم برنده است یا لبه دار، ناشی از تصادف است یا خیر، تغییرات شیمیائی ناشی از عوامل طبیعی مثل تغییر رنگ لباس، محو شدن یا کم رنگ شدن لباسها و دیگر تغییرات در وضع فیزیکی آنها اعم از رطوبت، آب، آفتاب، مواد شیمیایی باید تحت بررسی قرار گیرد.

۳_ چه قسمتی از بدن بیشتر فاسد شده و چرا؟ آثار ضرب و جرح ظاهری قابل رؤیت هست یا خیر؟ پوست از بین رفته یا نه؟

پوشانده، آنرا سوزانده یا در عمق کمی از زمین دفن می کنند. عناصر شیمیایی نظیر اسید یا آهک زنده نیز ممکن است برای متلاشی ساختن سریعتر جسد مورد استفاده قرار گیرد. روند کشف بقایای انسانی از قبرهای مخفی و غیرقانونی در قسمت دیگری از این مبحث مورد بررسی قرار گرفته است.

مثال - مردی اعلام می کند که فرزندانش گم شده اند و در طی تحقیق معلوم می شود که همسر او با مردی رابطه نامشروع داشته و از این رو تحت تعقیب قرار می گیرد و اعتراف می کند که بچه ها را در یک جاده کوهستانی در میان برفها دفن کرده است. با خارج کردن اجساد از داخل برف معلوم می شود که جسد ها هنوز دست نخورده و سالم هستند. در معاینه یک جسد در اطراف گردن وی آثار فشار وارده و خفه کردگی مشهود می باشد. جسد دیگر آثار غرق شدگی در آب دارد، در حالیکه آنجا آبی وجود ندارد. بعداً معلوم می شود چند کیلومتر بالاتر کنار یک غذاخوری بین راه حوضچه ای هست که پسر بچه را آنجا در آب غرق کرده اند.

در این گونه موارد باید به خاطر داشت اگر قتل با یک اسلحه انجام شده باشد، سلاح معمولاً همراه جسد بوده یا در همان حوالی دور انداخته شده است. بنابراین هرگونه تحقیقی در صحنه جنایت نباید فقط به محل کشف جسد محدود شود و بسته به شرایط باید به پیرامون آن نیز گسترش یابد. ممکن است لباس قاتل که آلوده به لکه خون است، در نزدیکی جسد یافت گردد. در چنین حالاتی گروه خونی ABO را نیز می توان تعیین نمود؛ هر چند که امروزه آنالیز DNA بیشتر بکار گرفته می شود.

جستجوی حوالی محل کشف جسد نباید به شعاع اطراف جسد محدود باشد. گهگاه در نقاط خیلی دورتر از اینها مدارک و اسناد مهمی کشف می شود. به همین جهت اکیب انتظامی همراه صحنه بایستی پس از معاینه جسد و بررسیهای مقدماتی، یک جستجوی کامل و همه جانبه تا چندین کیلومتر حوالی محل کشف جسد در نواحی باز، جاده، بیابان یا باغ را ترتیب دهند.

مثال - چند سارق مسلح با تیراندازی به یک مأمور انتظامی مرتکب قتل وی شدند. جریان از این قرار بود که مأمورین درحین گشت زنی شبانه به دو نفر مشکوک می شوند و آنها را سوار ماشین می کنند تا در کلابتری از آنها بازجویی به عمل آید، اما درحین حرکت یکی از آنها تیراندازی کرده و یک مأمور را به قتل رسانده و متواری می شوند.

است در اثر رطوبت پوسیده شود یا رشته های با مقاومت کمتر ممکن است پاره شوند و جسد در حالی روی زمین پیدا شود که تنها بقایای طناب در دور گردن و روی نقطه تکیه گاه بالای بدن قرار دارند.

صدمات پس از مرگ از جمله جدا شدن اندام از بدن ممکن است توسط حیوانات وحشی ایجاد شده باشد و این تغییرات به تغییرات ناشی از فساد و تعفن افزوده شده و مشکلات بالقوه بیشتری در تفسیر وقایع ایجاد می گردد.

در چنین شرایطی ممکن است اعضاء بدن کلاً از هم جدا شده باشند یا بدن نیمه برهنه بوده و قسمتهای مختلف بدن در موقعیتهای کاملاً مجزایی یافت شوند.

در جستجوی اولیه جیبها ممکن است یادداشتی مبنی بر خودکشی یا مدارک و اوراق هویت یافت شود که از طریق آن بتوان هویت شخص مفقود شده را ردیابی کرد یا به سابقه قبلی روانی در همان مراحل اولیه دست یافت.

ممکن است فرد در اثر سرمای شدید یا رطوبت یا سرمای متوسط که با خستگی، استفاده از الکل زیاد و شرایط مشابه اثر آن تشدید شده، فوت کرده باشد. در این موارد باید بین عوامل فوق و مرگ ارتباط مستندی برقرار گردد.

در چنین مواردی ممکن است بدن نیمه برهنه و یا کاملاً برهنه باشد و امکان جرم جنسی و قتل در بررسی اولیه مطرح گردد. مواردی نیز در نگاه اول ممکن است مرگ در اثر تماس با سرما در پیاده رو یا جاده باشد به نظر می رسد، لیکن با بررسی بیشتر مشخص می گردد قتل با انگیزه دزدی یا جنسی بوده است.

مثال - یک معمار در حال احداث ساختمانی است. وی این ملک را به یک کارگر سپرده که به عنوان سرایدار در اطاقک کنار ساختمان سکونت داشت. چند ماه بعد که از سفر بر می گردد می بیند که سرایدار نیست و اموال و اشیاء او را هم به سرقت برده اند. بعداً وقتی دیواره های انباری پایین را برمی دارند، متوجه می شوند که جسد سرایدار در داخل انباری قرار دارد و جلوی آن را با آجر تیغه کشیده اند، به طوری که نه آفتاب و نه هوای کامل در آن جریان ندارد و در سرمای نسبی جسد تقریباً سالم مانده است. آثار ضرب و جرح و شکستگی در جسد مشهود است و بعدها قاتل نیز دستگیر شد.

گاه جانی جسد را به محلی منتقل می کند که به زودی کشف نشود. در این موارد اغلب در جهت پنهان کردن جسد نیز تلاشی صورت می گیرد مثلاً روی آن را با گیاهان

را به تعویق انداخته یا متوقف کرده و از تغییر رنگ پوست و تأثیر دسته های کپک در سطح بدن جلوگیری به عمل می آورد. در مواقعی از سال که درجه حرارت بین سرد و گرم در نوسان است، میزان گندیدگی بسیار متغیر بوده و ارزیابی آن در معاینات پس از مرگ بسیار مشکل است.

رطوبت

در مناطق کویری، ممکن است جسد در مراحل اولیه خشک و مومیایی گردد. این امر موجب از بین رفتن حشرات می گردد. بالعکس افزایش رطوبت، باعث شتاب گرفتن گندیدگی و آکنده شدن جسد از حشرات می شود.

PH خاک

هر میزان که میزان دسترسی حشرات به جسد، تخمگذاری آنها و تبدیلیشان به شفیره سریعتر و گسترده تر صورت پذیرد، فساد سرعت بیشتری خواهد یافت. این امر احتمالاً قوی ترین عامل مؤثر بر متلاشی شدن جسد است. در مناطق جنگلی مگسها زودتر بر روی اجساد می نشینند. در صورتی که بدن در آب گرم یا داغ معلق باشد هر زخم یا خلل و فرج بدن حشرات را به خود جلب می کند.

دسترسی حشرات به جسد

هر چه سرعت پخش مگسها به بدن و تخمک گذاری و بلوغ آنها بیشتر باشد، فساد نعشی سریعتر ایجاد می شود. این پدیده شاید یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر فساد نعشی باشد. در عرض چند ثانیه پس از قرار گرفتن جسد بر روی یک سطح چوبی در هوای داغ، اولین حشره ممکن است روی جسد بنشینند. هر نوع زخم و ترشحاتی از هر منفذ بدن باعث جذب حشرات می شود.

جثه بدن

هر چند که بر مبنای اصول منطقی، میزان گندیدگی باید با قد، وزن و جثه بدن مرتبط باشد؛ لیکن این تأثیر در مطالعات تجربی قابل توجه نبوده است. دلیل این امر احتمالاً آن است که بافت چربی از همان ابتدای امر طی فرآیندهای باکتریایی و آنزیمی خودبه خود به مایع تبدیل شده و از بدن خارج می شود.

از سارقین مسلح ظاهراً ردی به جز چند پوکه فنگ که در اطراف یافت می شود، وجود ندارد؛ اما مأمورین با گشت زنی در اطراف محل حادثه داخل جوی خیابان یک اسلحه جنگی ژ-۳ می یابند. روی بند این اسلحه (بندی که به قنداق وصل است) یادداشتی حاوی یک نام و شماره که مربوط به زمان خدمت سربازی یافت می شود. از این طریق پادگان مربوطه کشف می شود و آن سرباز شناسائی و دستگیر می شود و سپس اعتراف به جنایت می کند.

تخمین زمان مرگ بر اساس میزان فساد نعشی

تخمین زمان مرگ از روی علائم ظاهری یا داخلی فساد جسد دقیق نمی باشد، زیرا متغیرهای گوناگونی در آن سهیم هستند که ممکن است همگی آنها به طور همزمان یا پشت سر هم عمل نکنند. نمی توان اجزاء بدن را یکی یکی جدا کرد و بنابراین شرایط آزمایشگاهی تجزیه چنین مراحل به آسانی قابل کنترل نیست و قواعدی که ممکن است برای مجموعه ای خاص از شرایط، محیط یا آب و هوا درست باشد، برای موقعیتهای دیگر صدق نمی کند.

اطلاعات موجود از سه منبع عمده حاصل می آید:

- ۱- تغییرات مشاهده شده در اجساد که تاریخ دقیق مرگ آنها معلوم است ولی تا مدتها بعد جسد کشف نمی گردد.
- ۲- مشاهدات در موارد غیرانسانی؛ خصوصاً مطالعاتی که بر روی درصد تعفن موشهای یخ زده در حال ذوب شدن و آسیب مکانیکی دیده و لاشه خوکها صورت گرفته است.
- ۳- اطلاعات حاصل از مطالعات کنترل شده بر روی اجساد انسانی. به عنوان نمونه دپارتمان انسان شناسی دانشگاه تنسی تغییرات ایجاد شده در ۱۵۰ جسد بزرگسال مرد و زن از سه نژاد را مورد بررسی قرار داده است. این اجساد شامل اجساد به قتل رسیده، اجساد اهداء شده به دانشکده پزشکی و اجساد ناشناس بود.

متغیرهای مؤثر بر گندیدگی جسد

دمای محیط

در هوای سرد یا منجمد، میزان گندیدگی به شدت کاهش می یابد یا کاملاً متوقف می گردد.

در هوای گرم و داغ، جسد ممکن است خیلی زود و در عرض ۲-۴ هفته تبدیل به اسکلت گردد. هوای سرد گندیدگی

لباس و پوشش دور جسد

لباس برای محافظت اجزاء بدن در مقابل اثرات مستقیم آفتاب مؤثر است، از طرف دیگر حشرات از نور مستقیم آفتاب گریزان هستند و بنابراین قسمتهای پوشیده بدن زودتر مورد هجوم آنها قرار می گیرد. فساد معمولاً از نقاطی آغاز می گردد که در آنجا لباسها چین خورده اند نظیر فاق، زیربغل، یقه و شکاف زایشی.

همچنین اگر جسد در درون لفافه ای نظیر کفن قرار گیرد، متلاشی شدن آن به تعویق می افتد؛ زیرا حشرات بدان دست نمی یابند. در گزارش Meadea (۱۹۹۴) در لاشه تکه تکه ای که تا دو سال بعد از مرگ در کیسه ای پلاستیکی در عمق ۳۰-۵۰ سانتیمتری زمین نگهداری شده بود، کل بدن و حتی ارگانهای داخلی به خوبی محافظت شده بودند؛ زیرا شرایط نگهداری جسد در برابر هوا بود.

جنس سطوحی که بدن بر روی آن قرار می گیرد

قرار دادن جسد بر روی بتون فساد آن را به تأخیر می اندازد؛ ولی خشک بودن سطح، آنرا تسریع می بخشد.

تماس مستقیم با عوامل طبیعی

به نظر نمی رسد که باران بر روی فساد تأثیر مستقیم داشته باشد، خصوصاً وقتی که پوست به قدر کافی سخت بوده و لثر محافظتی بر روی بقایای بدن داشته باشد.

فعالیت جانوران گوشتخوار جوندگان

بخشهایی از بدن خصوصاً استخوانهای اسفنجی، انتهای استخوانهای بلند و همچنین لگن خاصره ممکن است طعمه حیوانات شده شاید استخوانها پس از جدا شدن از بدن تا دو کیلومتر از محل استقرار جسد دور شوند. موشها و خفاشها که بافتهای نرم را می جویند، خصوصاً بخشهای انتهایی بدن را جویده و به داخل حفره های عمده بدن نقب می زنند. عدم وجود شواهد تغذیه جوندگان گوشتخوار نشاندهنده آن است که جسد تنها کمی قبل از کشف به محل انتقال یافته است.

یکی از جهاتی که جمع آوری و انتقال فوری اجساد از محیطهای باز به سردخانه را ایجاب می کند، صدماتی است که جانوران وارد می کنند. در محیطهای بسته نیز گربه و دیگر جانوران دست آموز ممکن است باعث ایجاد صدماتی در اجساد شوند و گاه توهمات نیز برای قضات و مأمورین فراهم

می آورند؛ بدین ترتیب که ضرب و جرح عادی را با آثار چنگ و خراش گربه و دیگر جانوران اشتباه کنند.

مثال ۱- از حوزه کلانتری ۱۶ تهران در سال ۱۳۷۲ اعلام شد که پیرمردی ۷۵ ساله در منزل خود فوت کرده است. جسد وی در فصل زمستان کنار کرسی بود و در دست و صورتش آثار خراشهای متعدد دیده می شد. گربه ای نیز آنجا بود که او را از صحنه دور کرده بودند و به نظر می آمد که خراشها ناشی از چنگال همین گربه اهلی بوده و علت مرگ سکنه باشد. اما پزشکی قانونی گزارش نمود که ضایعات زیر در جسد دیده می شود: ۱- خراشهای پس از مرگ که اثر چنگال جانوران است. ۲- خراشهای گردن که مربوط به زمان حیات است و علت مرگ خفه کردگی تعیین می شود. بعداً پسر جوانی که با وی رابطه و دوستی داشته و اموال و طلاجات وی را سرقت کرده بود، شناسایی و دستگیر شده اعتراف به جنایت نمود. همین اشتباه سبب تأخیر در تحقیق و فرار متهم گردیده بود که با زحمت دستگیر شد و قسمتی از اموال مسروقه را هم به هدر داده بود.

مثال ۲- زنی جوان به همراه مادر پیرش در یک منزل مسکونی اقامت داشته و حدود ۱۰ گربه داشتند. بعدها اجساد متعفن آنها یافت شد و اموالشان نیز به سرقت رفته بود. گربه ها قسمت اعظم اجساد را از بین برده بودند. بعدها کارگر و سرایدار ملک شناسائی و دستگیر شد و اعتراف به شرکت در سرقت نمود صدمات وارده به اجساد و فساد نعشی مانع تعیین علت مرگ و زمان مرگ شده بودند.

در آب و هوای گرم در طی ۳ روز، وریدهای سطحی به قهوه ای تغییر رنگ می دهند، کره چشم نرم می شود و پوست حفره راست لگن خاصره به رنگ سبز می گراید.

بعد از سه روز این تغییر رنگ سبز به سراسر شکم و سایر بخشهای بدن سرایت می یابد، آلت تناسلی به صورت واضحی نرم کرده و بیضه و واژن از سبز به قهوه ای تغییر رنگ می دهند. ظرف سه تا پنج روز شکم تحت فشار گازهای تولید شده در اثر فساد نعشی باد می کند، کره چشم تبدیل به مایع می گردد و سطح پوست تاول می زند. ناخنها حدود دو تا سه هفته بعد شل شده و می افتند. موها نیز ممکن است دسته دسته بریزند؛ ولی معمولاً حتی اگر جسد مورد حمله حیوانات قرار گیرد، آنها سر جای خود باقی می مانند.

اجساد کشف شده در آب

اجساد یافته شده در آب، طبق قاعده از اجساد واقع در هوای آزاد دیرتر متلاشی می گردند مگر اینکه آب شدیداً آلوده به مواد زائد آلی باشد. موارد کشف اجساد در آب را باید به دسته های گوناگون تقسیم کرد.

۱- در محیطهای بسته مثل استخرهای شخصی و عمومی

۲- در محیطهای باز مثل رودخانه ها و دریاها

در صورت کشف جسد در داخل استخرهای منازل، وان حمام و امثال آنها علاوه بر آنکه گزارش مفصل از نحوه کشف جسد می تواند در اظهارنظر کارشناسان و پزشکان قانونی مؤثر باشد؛ موضوع غرق شدگی یا خفه کردگی در آب را که دو موضوع جداگانه هستند، باید مورد توجه قرار داد، مثلاً در صورتی که جسدی در یک استخر با عمق یک متر یافت شود؛ در حالیکه قد جسد در حدود ۱/۶۰ متر است، باید بررسی شود که آیا وی را در آنجا خفه کرده اند یا وی را کشته، سپس در آب انداخته اند سگته کرده یا شوک سبب مرگ وی شده است.

مثال - در یک استخر عمومی مردی ۴۵ ساله فوت کرده است و جریان مرگ وی به عنوان غرق شدن در استخر می شود و ناجی غریق و مسؤولین استخر به عنوان سهل انگاری در حادثه که قتل غیرعمد محسوب می شود، در مظان اتهام هستند؛ اما پزشکی قانونی علت مرگ را شوک ناشی از برخورد با آب سرد استخر یا عوامل مشابه دانسته و از آنها رفع اتهام می شود.

مثال - اعضای یک خانواده در سفرند و جسد مستخدمه آنها که زن ۳۵ ساله ای است در بازگشت به صورت شناور روی آب استخر کشف می شود. در کنار استخر لباسها و عینک او دیده می شود. وی لباس شنا به تن دارد و به نظر می رسد برای شنا رفته و چون مهارت نداشته غرق شده است. پزشکی قانونی هم علت مرگ را غرق شدگی دانسته و در معاینه آثار ضرب و جرح نمی یابد. اما چون وی در ۸ روز قبل با مردی اختلاف پیدا کرده و احتمالاً چند روز قبل با وی ملاقاتی داشته، این شک وجود دارد که وی را عمداً کشته باشند. پس تعیین زمان واقعی مرگ او اهمیت خاصی دارد. اگر وی ۷ روز قبل فوت کرده باشد، شک و تردید بیشتر خواهد شد. پزشکی قانونی با تعیین زمان واقعی مرگ و اعلام عدم وجود آثار تجاوز و ضرب و جرح جای هیچ شک باقی نمی گذارد.

کشف اجساد در رودخانه ها، دریاها و حوضچه های خارج از منازل و ساختمانها تفاوت کلی دارد و باید با هر مورد بر اساس شرایط آن برخورد شود.

مثال - اعلام فقدان پسر بچه ای می شود. وی با دوستانش برای گردش رفته و دیگر وی را ندیده اند. والدینش به عنوان قتل عمدی شکایت دارند. از همه جا برای یافتن وی سؤال شده و تلاشهای زیادی صورت گرفته، اما به نتیجه نمی رسد. بعد از مدتها مسؤولین محلی به ناچار مسیر رودخانه کن را عوض می کنند و در عرض چند ساعت با استفاده از هلی کوپتر مسیر را دقیقاً بررسی نموده و در نهایت جسد پسر بچه را یافته و به پزشکی قانونی می فرستند. وی آثار ضرب و جرح نداشته و به نظر نمی رسد جنایتی رخ داده باشد.

گاهی با بررسی دقیق صحنه می توان در همانجا می توان حقیقت را روشن کرد. تطبیق وضع جسد با وضع فیزیکی جرم باعث می شود که مأمورین تحقیق دچار انحراف و سردرگمی نشوند.

مثال - جسد برهنه مردی چاق و کوتاه قد که فقط یک شورت به پا دارد، در جوی خیابان کشف می شود. جوی خیابان پهن و وسیع و پر آب است اما جسد به یک مانع گیر کرده و متوقف شده بود. در بدن وی آثار خراشهای زیادی دیده می شود و شک به جنایت می رود؛ اما در یک تحقیق جدی تر معلوم می شود که لباسهای متوفی در حدود ۱۰۰ متر بالاتر در کنار پیاده رو قرار دارد. وی به دلیل مستی یا مصرف مواد مخدر به داخل جوی آب پریده و آب وی را از کانال گذرانده و در قسمت بعدی جوی آب متوقف کرده بود. جراحات وارده ناشی از برخورد بدن با دیواره های اطراف کانال راه آب بود. پزشکی قانونی علت مرگ را سگته دانسته و غرق شدگی را منتفی می داند. وی سابقه اعتیاد و گرایش به الکل هم داشت.

تغییر Adipocere که در نتیجه صابونی شدن چربیهای بدن پدید می آید، محتوای واکس گونه ای با رنگی ملایم داشته و معمولاً (اما نه همیشه) در شرایط گرم و مرطوب و غیرهوازی ایجاد می شود. این فرآیند شاید ظرف چند هفته رخ دهد؛ ولی معمولاً چندین ماه طول می کشد. به طور تجربی نشان داده شده که هنگام غوطه وری در آب گرم (۲۱-۱۵)°C از حدود ۲ ماه بعد روی می دهد

شناسائی اجساد متلاشی شده

مواردی نباید به یک جنبه بهای بیشتری داده و از دیگر جنبه ها غفلت نمود؛ چرا که پس از جمع آوری تمامی دلایل و بررسی علمی آنها در کنار هم ممکن است نتایج جدیدی حاصل آید.

مثال - جسد مرد جوانی در داخل منزل مسکونی پدرش کشف می شود و ظاهراً در اثر تزریق مواد مخدر فوت کرده است. کنار جسد چندین سرنگ و لوازم تزریق مواد مخدر کشف می شود. پس از تحقیق معلوم می شود دو نفر از دوستان وی آن شب همراهش بوده اند. آنها را نموده و تحقیق به عمل می آید که اعتراف می کنند سه نفری هروئین کشیده اند و چون متوفی نمی توانسته تزریق کند. آنها به وی تزریق کرده اند که باعث فوت وی می شود. اما پزشکی قانونی در معاینه جسد آثار فشار بر حلق و حنجره توأم با خونریزی زمان حیات را می یابد و علت مرگ را فشار وارده بر گردن می داند. موضوع در یک کمیسیون پزشکی قانونی طرح شد؛ چون در بدن متوفی آثار تزریق نیز وجود داشته و در آزمایش سم شناسی در خون متوفی مواد مخدر یافت شده پس به نظر می رسد پس از تزریق فشار بر گردن وارد آمده و هر دو عامل در مرگ مؤثر هستند. اما در تحقیقات بعدی معلوم شد که متوفی در محل کارش اقدام به خودکشی (حلق آویزی) ناموفق داشته که وی را نجات داده اند پس بایستی مدارک مربوط به این قسمت هم جمع آوری می شد تا حقیقت امر روشن گردد.

ادامه در شماره آینده

خصوصاً در موارد مشکوک به قتل، شناسائی متوفی در مراحل اول تحقیقات ضروری است. برای اجسادی که در صحنه های امن جنایت در داخل ساختمان یافت می شوند، شواهد موجود تقریباً می تواند هویت واقعی متوفی را با شرط اینکه ویژگیهای شخصی متوفی با شخص ساکن در آن خانه تطبیق کند، مشخص نماید. فساد نعشی ممکن است شکل ظاهری فرد را تغییر دهد، خصوصاً ورمی که در اثر تولید گاز ایجاد می شود که ممکن است باعث شود یک ناظر ناآزموده تصور کند که شخص متوفی چاق تر از شخصی است که در طول زندگی اش می شناخته و البته امکان اشتباه در تشخیص هویت نیز وجود دارد. در بسیاری از موارد، اسناد موجود در محل مدرکی عالی برای تشخیص هویت به شمار می آیند و لذا تمامی چنین اطلاعاتی بایستی به صورت مستند در پرونده ثبت گردد. عکسبرداری از جسد به ویژه هنگامیکه جسد از محلی به محل دیگر انتقال می یابد، (به عنوان مثال کشف و انتقال جسد از رودخانه ای سرد به هوای گرم خارج). اهمیت ویژه ای دارد. عکسبرداری از این مرحله و عکسبرداری نزدیک از صورت، اغلب اوقات مفید واقع می شود، زیرا در بسیاری از موارد تا زمانی که متوفی برای تشریح به سردخانه منتقل می شود، در اکثر موارد با استفاده از اطلاعات کسب شده در صحنه فوت تشخیص هویت انجام می شود و باقی موارد در سردخانه یا در آزمایشگاه انجام می شود. بحث در مورد روشهای شناسائی با ذکر کامل جزئیات از حوصله این متن خارج است.

تحقیق در مورد بقایایی که دفن شده یا بخشی از آن پنهان شده است.

تحقیق در مورد محلهایی که در آنها بیم پنهان کردن بقایای انسانی پس از قتل می رود عملیاتی پیچیده می باشد که به شرایط موجود بستگی خواهد داشت.

صحنه های چند جانبه

گاه صحنه جنایت دارای چند جنبه مختلف بوده و جهت بررسی آن باید از اکیپهای مختلف استفاده شود. در چنین

منابع

- 1_ Parikh's Textbook of medical Jurisprudence and Toxicology 1992.
- 2_ Interpretation of Blood stain Evidence at Crime Scenes 1998. Stuart M. James, William G. Echert.
- 3_ Blood stain pattern Analysis Tom Bevel, Ross M. Gordner 1997.
- 4_ Suspicious Death scene Investigation peter vanezis 1996.
- 5_ Bernard Knight Forensic pathology second edition 1996.
- 6_ Criminal Investigation charlis R. Swansen. 1995.
- 7_ Forensic Science in Clinical Medicine, William R. Anderson, 1998.
- 8_ Color of Atlas of Forensic Dentistry, D.K. Whittaker, D.G. Macdonald.
- 9_ Tire imprint Evidence, Peter Mcdonald, 1993.
- 10_ Camps F.E. (1962) Soil – some medico-legal aspects. In Soil. British Academy of Forensic Sciences, Teaching Symposium, no. 1. Sweet & Maxwell, London, pp. 47-51.
- 11_ Cotton G.E., Aufderheide A.C. and Goldschmidt V.G. (1987) Preservation of human tissue immersed for five years in fresh water of known temperature. J. For. Sci. 32, 1125-1130.
- 12_ Gormsen H. (1972) Why have victims of death from a cold environment underssed? Med. Sci. Law 12, 201-202.
- 13_ Mann R.W., Bass W.M. and Meadow L. (1991) Time since death and decomposition of the human body; variables and observations in case and experimental field studies. J. For. Sci. 35, 103-111.
- 14_ Mant A.K. (1953) Recent work on changes after death. In Modern Trends in Forensic Medicine. Simpson K. (ed). Butterworths, London.
- 15_ spindler K. (1994) The Man in the Ice (English translation). Weidenfield and Nicholson, London.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی